

УДК 76+75.056]:7.071.1Яку(477)“19”

DOI <https://doi.org/10.15407/nte2025.03.099>

ЛАМОНОВА ОКСАНА

кандидатка мистецтвознавства, старша наукова співробітниця відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6937-421X>

LAMONOVA OKSANA

a Ph.D. in Art Studies, a research fellow at the Department of Fine, Decorative and Applied Arts of M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6937-421X>

Бібліографічний опис:

Ламонова, О. (2025) Шекспіріана Сергія Якутовича. *Народна творчість та етнологія*, 3 (407), 99–106.

Lamonova, O. (2025) Shakespeareana of Serhii Yakutovych. *Folk Art and Ethnology*, 3 (407), 99–106.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2025. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ШЕКСПІРІАНА СЕРГІЯ ЯКУТОВИЧА

Анотація / Abstract

Сергій Георгійович Якутович (1952–2017) – відомий вітчизняний графік, ілюстратор української та західноєвропейської класики. У його доробку – «Три мушкетери» О. Дюма (1980), естонський епос «Калевіпоег» (1980–1981), «Тіль Уленшпігель» Шарля де Костера (1987–1989), «Пісня про Роланда» (2003), «Трістан та Ізольда» (2004). До шеститомника творів В. Шекспіра [7] художник виконав 43 офорти. Із них сім – до поетичних творів (сонетів, поем «Венера і Адоніс», «Лукреція», «Фенікс і голубка» та ін.), а решта 36 – до 37 п'єс Шекспіра (хронік, комедій, трагедій і так званих драм, або ж «проблемних п'єс»). Шекспіріана Сергія Якутовича є найповнішою в українському мистецтві, але уваги науковців вона досі не привертала. Кожна п'єса (або поема) в шеститомнику має лише одну ілюстрацію, на шмуцтитулі. Це може бути зображення головного героя / героїв («Річард III», «Гамлет», «Коріолан», «Тимон Афінський», «Буря», «Генріх VIII», «Приборкання норовливої», «Ромео і Джульєтта», «Троїл і Крессіда», «Кінець діло хвалить», «Антоній і Клеопатра», «Король Джон» та ін.) або ключова («Тіт Андронік», «Генріх V», «Отелло», «Король Лір», «Макбет», «Юлій Цезар») чи просто найвідоміша («Сон літньої ночі») сцена твору, яка «унаочнює» і сюжет п'єси, і її проблематику. Серед робіт художника є блискучі удачі, як-от ілюстрації-шмуцтитулі до «Комедії помилок», «Приборкання норовливої», «Річарда III», «Ромео і Джульєтти», «Гамлета», «Короля Ліра», «Короля Джона». Мова офортів Сергія Якутовича – чітка, холоднувата, дещо навіть сухувата, гранично твереза. Нечисленні, але незмінно важливі деталі нагадують про лаконічну та емну естетику власне елізаветинського театру. Водночас костюми персонажів є підкреслено пишні та відтворені дуже детально (з усіма, іноді гротескними, особливостями моди XV–XVI ст.). Офорти Сергія Якутовича містять численні алюзії на мистецтво романської епохи, готики, італійського кватроченто, Північного Відродження. Окрім того, у деяких шмуцтитулах відчувається вплив кіно, зокрема, найвідоміших екранізацій шекспірівських творів («Приборкання норовливої»,

«Король Лір»), хоча водночас художник демонстративно уникає будь-якої «кіноподібності» в офортах до «Річарда III», «Гамлета», «Ромео і Джульєтти». Поява «кіноалюзій» у шекспіріані Сергія Якутовича не є випадковою. Саме протягом 1970–1980-х років теми кіно /телебачення гостро цікавили митця та неодноразово виникали в його станкових графічних серіях («ТВ-Телебачення» (1979), «Знімається кіно» (1981), «Час X» (1983), певною мірою «Сьогодні. І завжди?..» (1986, аркуш «Вимкніть телевізор»)). На початку ж нового століття митець звернувся до роботи в кіно вже безпосередньо і став не лише художником-постановником, але й, по суті, співавтором фільму «Молитва за гетьмана Мазепу» (2000–2002, реж. Ю. Ілленко).

Ключові слова: Сергій Якутович, Вільям Шекспір, українська графіка 1980-х років, книжкова ілюстрація, офорт.

Serhii Heorhiiiovych Yakutovych (1952–2017) is a well-known Ukrainian graphic artist, illustrator of classic Ukrainian and West-European classic. His heritage includes illustrations for “The Three Musketeers” by Alexandre Dumas (1980), the Estonian epic “Kalevipoeg” (1980–1981), “Till Eulenspiegel” by Charles de Coster (1987–1989), “The Song on Roland” (2003), and “Tristan and Isolde” (2004). The artist has created 43 etchings for the six-volume collection of works by William Shakespeare [7]. Seven of them are for works of poetry (sonnets, poems “Venus and Adonis”, “Lucretia”, «Phoenix and the Dove», etc.), and the remaining 36 are for 37 plays by Shakespeare: chronicles, comedies, tragedies and the so-called «problem plays». Serhii Yakutovych’s Shakespeareana is the most comprehensive one in Ukrainian art, but it hasn’t attracted scholars’ attention yet. Each play (or poem) in the six-volume set has only one illustration, located on the half-title page. It can be an image of the main character / heroes (“Richard the 3rd”, “Hamlet”, “Coriolanus”, “Timon of Athens”, “The Tempest”, “Henry the 8th”, “The Taming of the Shrew”, “Romeo and Juliet”, “Troilus and Cressida”, “All is Well That Ends Well”, “Antony and Cleopatra”, “King John” and others) or the key (“Titus Andronicus”, “Henry the 5th”, “Othello”, “King Lear”, “Macbeth”, “Julius Caesar”) or simply the most famous (“A Midsummer Night’s Dream”) scene of the work, which, however possible, represents visually both the plot of the play and its problems. There are brilliant works among the artist’s heritage, such as half-title illustrations to “The Comedy of Errors”, “The Taming of the Shrew”, “Richard the 3rd”, “Romeo and Juliet”, “Hamlet”, “King Lear”, “King John”. The tone of Serhii Yakutovych’s etchings is clear, cold, even dry, and extremely sober. The few invariably important details remind us of the concise and succinct aesthetics of Elizabethan theater itself. At the same time, the costumes of the characters are emphatically lavish and reproduced in great detail (with all the sometimes grotesque features of 15th and 16th centuries fashion). Serhii Yakutovych’s etchings contain numerous allusions to the art of the Romanesque era, the Gothic, and Italian quattrocento of the Northern Renaissance. In addition, some half-titles show the influence of cinema, in particular the most famous adaptations of Shakespeare’s works (“The Taming of the Shrew”, “King Lear”), although at the same time the artist avoids demonstratively any “filmic resemblance” in his etchings for “Richard the 3rd”, “Hamlet”, “Romeo and Juliet”. The appearance of “cinematic allusions” in Serhii Yakutovych’s Shakespeareana is not accidental. It is just during the 1970s and 1980s that the artist is keenly interested in cinema / television and they appear repeatedly in his easel graphic series (“TV-Television” (1979), “A Movie is Filming” (1981), “Time X” (1983), and to some extent “Today. And Always?..” (1986, sheet “Turn the TV off”)). Serhii Yakutovych has turned to work in cinema directly at the beginning of the new century and become an art director as well as, in fact, a co-author of the film “Prayer for Hetman Mazepa” (2000–2002, directed by Yu. Illienko).

Keywords: Serhii Yakutovych, William Shakespeare, Ukrainian graphics of the 1980s, book illustration, etching.

Постановка проблеми. До шеститомника творів В. Шекспіра [7] Сергій Якутович виконав 43 офорти. Це найповніша шекспіріана в українському мистецтві, яка, однак, досі не привертала уваги науковців.

Зв’язок з науковими чи практичними завданнями. Дослідження створено в ході роботи авторки над плановою темою відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України «Образотворче мистецтво України: питання

адаптації європейського художнього досвіду і саморефлексії».

Огляд останніх досліджень і публікацій. Від 1980 року статті про Сергія Якутовича та його твори регулярно друкувалися як у спеціалізованих, так і у популярних виданнях. Серед наукових досліджень творчості митця привертють увагу насамперед статті Г. Скляренко [5; 6]. Монографія-альбом, присвячена Сергію Якутовичу, містить есе письменниці М. Матіос, ґрунтовну статтю Г. Скляренко, а також тексти самого художника [8]. Ілюстрації до творів В. Шекспіра

тут, проте, навіть не згадуються. Авторці статті також належить кілька публікацій про творчість митця [1; 2; 3]; одна з них саме про його шекспіріану [4].

Мета статті – проаналізувати цикл офортів Сергія Якутовича до зібрання творів Вільяма Шекспіра в шести томах [7], який є найповнішою шекспіріаною в українській графіці.

Виклад основного матеріалу. Відлік української шекспіріани розпочинається, імовірно, із шевченківської ілюстрації до «Короля Ліра» (1843) – старий правитель і його вірний, так само старий, Блазень прямують крізь темряву та бурю... Згадаймо також ілюстрації Бера Бланка до «Приборкання норовливої» і «Віндзорських жартівниць» (1946), Галини Галинської – до «Ромео і Джульєтти» (1972), Світлани Дубцової – до «Двох веронців» (1980, 1981), «Ромео і Джульєтти» (1988) й «Гамлета» (1990), Владислава Єрка – до «Гамлета», «Короля Ліра» та «Ромео і Джульєтти» (2021) або 16 плакатів, створених до 400-річчя від дня смерті драматурга (2016) молодими вітчизняними митцями «Расторік»¹. Але проілюструвати ВСЬОГО Шекспіра пощастило, вірогідно, лише Сергієві Якутовичу.

Сергій Георгійович Якутович (1952–2017) – один із провідних українських графіків останньої чверті ХХ – першої чверті ХХІ ст., лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (2004). Автор виразних станкових серій, митець активно працював також як ілюстратор творів класичної літератури, зокрема західноєвропейської. Серед його робіт – «Три мушкетери» О. Дюма (1980), «Калевіпоег» (1980–1981), «Тіль Уленшпігель» Шарля де Костера (1987–1989), «Пісня про Роланда» (2003), «Трістан та Ізольда» (2004).

Протягом 1984–1986 років у київському видавництві «Дніпро» вийшло друком повне зібрання творів Вільяма Шекспіра. У шести томах було вміщено 37 п'єс (хроніки, комедії, трагедії і «проблемні п'єси», або «драми» – по суті, трагедії, які, однак,

мають більш-менш щасливий кінець), сонети, поеми («Венера і Адоніс», «Лукреція», «Фенікс і голубка»), а також поетичні твори, які традиційно пов'язують з іменем Шекспіра («Пристрасний пілігрим», «Скарги закоханої», «Пісні для музики»). Сергій Якутович виконав для цього шести-томника 43 офорти, зокрема 36 – до шекспірівських п'єс². Звісно ж, окрім таких загальновідомих «хітів», як «Ромео і Джульєтта», «Отелло» чи «Приборкання норовливої», Сергієві Якутовичу довелося проілюструвати справжні «раритети» («Тіт Андронік», «Цимбелін», «Тімон Афіньський», «Зимова казка», «Перікл»), до яких майже не звертаються ані ілюстратори, ані режисери, ані, на жаль, читачі.

Єдину (на шмуцтитулi) ілюстрацію до того чи іншого шекспірівського твору Сергій Якутович будує по-різному. Це може бути зображення головного героя (іноді майже парадний портрет, принаймні – портрет «в усій красі»), яке нерідко цілком достатньо «унаочнює» і сюжет п'єси, і її проблематику. Саме так проілюстровані «Генріх VI» (частина третя), «Річард III», «Венеціанський купець», «Генріх IV» (друга частина), «Гамлет», «Коріолан», «Тімон Афіньський», «Буря», «Генріх VIII» (а також поеми «Лукреція» і «Скарги закоханої» та цикл «Пристрасний пілігрим»). Водночас дуже характерно, що ілюстрація до «Венеціанського купця» – не заголовний герой Антоніо і не розумна красуня Порція, а Шейлок. Так само природно другу частину «Генріха IV» «унаочнює» не перший король із династії Ланкастерів і не його спадкоємець принц Гаррі, який наприкінці хроніки стає королем Генріхом V, а сер Джон Фальстаф.

Головних і навіть заголовних героїв може бути двоє, як-от на шмуцтитулах до п'єс «Приборкання норовливої», «Ромео і Джульєтта», «Троїл і Крессіда», «Кінець діло хвалить», «Антоній і Клеопатра», «Король Джон» (другий герой тут – юний Артур Бретонський, мертвий небіж короля),

«Цимбелін», а також до поеми «Венера і Адоніс». А ось двоє персонажів на ілюстрації до «Марних зусилль кохання», хоча й можуть бути ототожнені з головними героями комедії (Фердинанд, король Наварри, та французька принцеса), виявляються ближчими до умовних постатей на шмуцтитулах «Сонетів» та «Пісень для музики». Утім, на шмуцтитулі до «Двох веронців» фігурує якраз не головний герой комедії, Валентин, а його друг Протей – виключно заради можливості зобразити разом із ним слугу Ланса та його собаку.

Деяким із шекспірівських п'єс, особливо комедіям, Сергій Якутович надав досить «багатолюдні» шмуцтитули, де згруповано (зазвичай досить щільно) аж три-чотири персонажі, що зазвичай підсилює загальний настрій веселої плутанини. Так побудовано ілюстрації до «Комедії помилок», «Віндзорських жартівниць», «Дванадцятої ночі», а також до комедії «Багато галасу з нічого», героям якої, проте, спочатку зовсім не до сміху.

І, нарешті, шмуцтитул може бути сюжетним – такий собі «стоп-кадр» саме того епізоду, за яким читач одразу впізнає знайому п'єсу або отримує певне уявлення про ще невідомий йому твір шекспіріани. Прикладами такого рішення є «Тіт Андронік», «Генріх V», «Отелло», «Король Лір», «Макбет», «Юлій Цезар», а також комедія «Сон літньої ночі», на ілюстрації до якої традиційно фігурує цариця фей Титанія, закохана в зачарованого ткача Навія з головою віслюка.

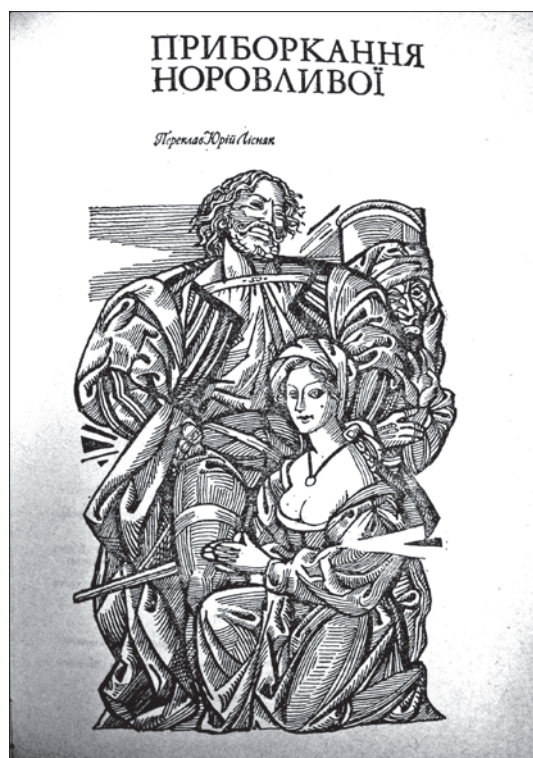
На відміну від створених кількома роками раніше «Трьох мушкетерів», шекспірівські ілюстрації Сергія Якутовича – не «бенкет для очей». Нечисленні, але незмінно важливі деталі нагадують радше про лаконічну та ємну естетику власне елізаветинського театру – корона, троянда, смажена курка і пляшка вина для Фальстафа (причому він не розлучається з ними навіть у скрутному становищі на шмуцтитулі до «Віндзорських жартівниць»), мечі для геро-

їв хронік, кинджал для Річарда III, шпага для Гамлета... Немає в шекспіріані й багатства фактур, характерного для «Калевіпоега». Офорти шеститомника відзначаються раціональністю та граничною ясністю задуму. Єдине, на чому художник «не економить», – це костюми героїв. Відтворений ним «театральний гардероб» охоплює Давній Єгипет («Антоній і Клеопатра»), античність («Тіт Андронік», «Троїл і Крессіда», «Юлій Цезар», «Коріолан», «Тімон Афінський», «Перікл»), дещо умовну напівлегендарну європейську «сиву давнину» («Гамлет», «Король Лір», «Макбет», «Цимбелін»), Середньовіччя («Король Джон»), XV ст. («Річард III» та інші хроніки, а також «Ромео і Джульєтта» та «Віндзорські жартівниці»). Але особливо ретельно, з усіма, іноді дещо гротескними, деталями відтворює художник чоловіче та жіноче вбрання XVI ст. («Приборкання норовливої», «Багато галасу даремно», «Два веронці», «Марні зусилля кохання», «Дванадцята ніч», «Кінець діло хвалить», «Генріх VIII»), не забуваючи при цьому ані про хутро, ані про гаптування, ані про ювелірні прикраси (переважно чоловічі).

Із наступною великою роботою Сергія Якутовича, ілюстраціями до «Уленшпігеля», шекспірівський цикл пов'язує відкрите (дещо навіть демонстративне) цитування, причому джерела, якими користується художник, відрізняються цього разу вражаючою різноманітністю. Щоправда, заяви про вплив античного мистецтва є, імовірно, певним перебільшенням, хоча шмуцтитули до «Коріолана», «Юлія Цезаря» й «Перікла» (але не до «Тіта Андроніка»!) справді відзначаються врівноваженістю композиції та особливою пластичністю. Водночас алюзії на скульптуру романської доби (відповідно уклінний донатор та Пієта) очевидно присутні в ілюстраціях до «Генріха VI» (частина третя) та «Короля Джона», а гостро виразний до гротеску образ Річарда III має чіткі готичні ремінісценції. Шмуцтитули до «Ромео і Джульєтти» та ранніх комедій

Іл. 1. Якутович С. Ілюстрація до «Комедії помилок» В. Шекспіра.
Офорт. Початок 1980-х рр.

Іл. 2. Якутович С. Ілюстрація до комедії В. Шекспіра «Приборкання норавливої».
Офорт. Початок 1980-х рр.

Іл. 3. Якутович С. Ілюстрація до трагедії В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта».
Офорт. Початок 1980-х рр.

Іл. 4. Якутович С. Ілюстрація до хроніки В. Шекспіра «Річард III».
Офорт. Початок 1980-х рр.

КОРОЛЬ ЛІР

Переклад Максим Філевський

ГАМЛЕТ, ПРИНЦ ДАТСЬКИЙ

Переклад Леонід Гребінка

КОРОЛЬ ДЖОН

Переклад Дмитро Паламарчук

Іл. 5. Якутович С. Ілюстрація до трагедії В. Шекспіра «Король Лір». Офорт. Початок 1980-х рр.

Іл. 6. Якутович С. Ілюстрація до трагедії В. Шекспіра «Гамлет». Офорт. Початок 1980-х рр.

Іл. 7. Якутович С. Ілюстрація до хроніки В. Шекспіра «Король Джон». Офорт. Початок 1980-х рр.

(«Два веронці», «Багато галасу з нічого» і особливо «Марні зусилля кохання»), безсумнівно, нагадують про італійське мистецтво XV ст. (епоха кватроченто), а в ілюстрації до «Генріха VIII» неможливо не впізнати відомий портрет короля роботи Ганса Гольбейна Молодшого. Окрім того, у деяких шекспірівських офортах Сергія Якутовича відчувається вплив... кіно! До того ж – дуже різного кіно. Адже шмуцитул до «Антонія і Клеопатри» досить відверто нагадує про голлівудський «пеплум» «Клеопатра» (1963, реж. Д. Манкевич) з Елізабет Тейлор і Річардом Бартоном у головних ролях. Тих самих акторів в екранізації 1966 року (реж. Ф. Дзефіреллі) «згадує» художник і в ілюстрації до «Приборкання норовливої». Офорт до «Короля Ліра» – фактично «пряма цитата» з фільму «Король Лір» (1970, реж. Г. Козінцев), де ролі короля та Корделії виконали відповідно Юрі Ярвет та Валентина Шендрикова. Але водночас шмуцитули до «Річарда III» й «Гамлета» не містять жодних натяків на відомі екранізації цих п'єс – фільми «Річард III» (1955, реж. Л. Олів'є) і «Гамлет» (1964, реж. Г. Козінцев)³. Вільною від «кіновпливів», зокрема від алюзій на відому екранізацію 1968 року (реж. Ф. Дзефіреллі), залишилася також ілюстрація до «Ромео і Джульєтти».

Численні «кіноалюзії» в Шекспіріані є, як нам здається, складовою гострого інтересу митця до теми кіно / телебачення, вза-

галі характерної для його творчості 1970–1980-х років. Адже саме в цей час виникли станкові графічні серії «ТВ-Телебачення» (1979), «Знімається кіно» (1981), «Час X» (1983) та аркуш «Вимкніть телевізор» (1986, серія «Сьогодні. І завжди?..»)⁴. Своєрідним наслідком цього інтересу стала участь Сергія Якутовича безпосередньо в зйомках фільму «Молитва за гетьмана Мазепу» (2000–2002, реж. Ю. Іллєнко). Менш відомими є дві інші кінороботи митця – «Тарас Бульба» (2006, реж. В. Бортко) і «Загублений Рай. Гоголь» (2008, реж. Р. Плахов-Модестов). І в усіх трьох кінороботах Сергій Якутович був не лише художником-постановником, але й, по суті, повноцінним співавтором.

Висновки. Українська шекспіріана розпочалася із шевченківської ілюстрації до «Короля Ліра» (1843) і включає чимало відомих імен (Б. Бланк, Г. Галинська, С. Дубцова, В. Єрко та ін.), але всі драматичні та поетичні твори Вільяма Шекспіра проілюстрував лише Сергій Якутович, створивши 43 офорти для шекспірівського шеститомника, який вийшов друком у київському видавництві «Дніпро» протягом 1984–1986 років. Ілюстрації-шмуцитули до «Комедії помилок», «Приборкання норовливої», «Річарда III», «Ромео і Джульєтти», «Гамлета», «Короля Ліра», «Короля Джона» стали безсумнівними удачами художника, а вся його шекспірівська серія є помітним явищем вітчизняної графіки останньої чверті XX ст.

Примітки

¹ «Pactoric» – некомерційний культурно-освітній проєкт молодих ілюстраторів та графічних дизайнерів, які пропагують сучасне бачення українського графічного мистецтва, зокрема, мистецтво книжкової ілюстрації та плаката як на українському, так і міжнародному рівні, що унаочнює активна виставкова діяльність (див.: Собкович О. «Pactoric». *Образотворче мистецтво*. 2016. № 3. С. 32–34).

² Для другої частини хроніки «Генріх VI» та першої частини хроніки «Генріх IV» використано одну ілюстрацію. Також цикл включає портрет Вільяма Шекспіра, тобто фактично складається із 44 офортів.

³ Фільму «Гамлет» (1948, реж. Л. Олів'є) Сергій Якутович на момент роботи над офортами, найімовірніше, не бачив.

⁴ Г. Складенко пише про ці роботи художника (ідеться передусім про серії «ТВ-Телебачення» і «Знімається кіно»): «<...> у “TV” він чи не першим в українській образотворчості звернувся до теми, яка стане однією з головних для нового мистецтва 1990-х, – фантомної реальності екранних образів, що через телебачення настирливо

входять у кожний дім, впливають на людську свідомість, спосіб життя, світобачення» [8, с. 10]. І ще про серію «Знімається кіно»: «<...> кіно – чи не найжорстокіше з мистецтв. Цю його рису показав <...> художник у своєму графічному циклі 1981 року, де справжні живі люди, їхні прагнення і сили, а разом з тим – речі і простори виступали лише знаряддям режисерського задуму, лише засобом у досягненні його мети. Добре, коли ці задуми виявляються вдалими, а коли – ні?...» [5, с. 54]. Дослідниця вбачає також вплив на графіка принципів гіперреалізму: «Авторська версія “екранного бачення” присутня в офортах С. Якутовича, у таких серіях, як “ТВ” (1979), “Знімається кіно” (1981), “Передчуття того, що відбувається” (1982) <...>» [6, с. 171].

Джерела та література

1. Ламонова О. Книжкова графіка Сергія Якутовича кінця 1970-х – початку 1980-х років. *Студії мистецтвознавчі*. 2016. Чис. 4. С. 70–79.
2. Ламонова О. Сергій Якутович. Творчість 1970–1980-х – станкова графіка. *МИСТ*. 2017. Вип. 12–13. С. 170–179.
3. Ламонова О. Сергій Якутович: творчість 1970–1980-х років. *Українське мистецтвознавство на переломах епох. Образ. Трансформації. Стил*. Київ : Наукова думка, 2021. С. 218–232.
4. Ламонова О. Шекспіріана українських художників. *Наука і суспільство*. 2024. № 11. С. 63–64.
5. Склярєнко Г. Високі критерії Сергія Якутовича. *Мистецькі обрії'2004*. 2005. Вип. 7. С. 52–55.
6. Склярєнко Г. Гіперреалізм в контексті українського мистецтва другої половини ХХ століття. *Сучасне мистецтво*. 2013. Вип. 9. С. 165–183.
7. Шекспір В. Твори в шести томах. Київ : Дніпро, 1984–1986.
8. Якутович Сергій Георгійович. Незавершений проект : альбом. Київ : Грамота, 2008. 312 с.

References

1. LAMONOVA, Oksana. Book Illustration of Serhii Yakutovych in Late 1970s to Early 1980s. In: Rostyslav ZABASHTA, editor-in-chief. *Researches of the Fine Arts*, 2016, no. 4, pp. 70–79 [in Ukrainian].
2. LAMONOVA, Oksana. Serhii Yakutovych. Works of the 1970s–1980s – Easel Graphics. In: Viktor SYDORENKO, editor-in-chief. *MIST: Art, History, Modernity, Theory*, 2017, no. 12–13, pp. 170–179 [in Ukrainian].
3. LAMONOVA, Oksana. Serhii Yakutovych: Works of the 1970s – 1980s. In: Larysa HANZENKO, Rostyslav ZABASHTA, editors-in-chief. *Ukrainian Art at the Turn of Epochs. Image. Transformations. Style*. Kyiv: Scientific Thought, 2021, pp. 218–232 [in Ukrainian].
4. LAMONOVA, Oksana. Shakespeareana of Ukrainian Artists. In: Dmytro YESYPENKO, editor-in-chief. *Science and Society*, 2024, no. 11, pp. 63–64 [in Ukrainian].
5. SKLIARENKO, Halyna. High Criteria of Serhii Yakutovych. In: Ihor BEZHIN, editor-in-chief. *Art Horizons'2004*. 2005, no. 7, pp. 52–55 [in Ukrainian].
6. SKLIARENKO, Halyna. Hyperrealism in the Context of Ukrainian Art of the Mid- to Late 20th Century. In: Viktor SYDORENKO, editor-in-chief. *Modern Art*, 2013, no. 9, pp. 165–183 [in Ukrainian].
7. SHAKESPEARE, William. *Works in Six Volumes*. Kyiv: Dnipro, 1984–1986 [in Ukrainian].
8. YAKUTOVYCH, Serhii. *Unfinished Project: An Album*. Prefaced by Mariia MATIOS. Kyiv: Charter, 2008, 312 pp. [in Ukrainian].

Отримано / Received 02.06.2025

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 04.09.2025